

Religiøs oppblomstring?

Av Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt, Stiftelsen Kirkeforskning KIFO

Det hevdes til stadighet at religion er tilbake på den offentlige arena etter et fravær i privatlivets skyggedal. Diskusjoner om religiøse klesplagg og symboler, karikaturtegninger, skytsengler og Snåsamannen tolkes som uttrykk for at religion nå er viktigere enn på mange år. Men selv om religion nok er blitt mer synlig i offentligheten de senere årene, er det likevel grunn til å spørre om den derfor også betyr mer i folks liv. Har befolkningen fått en mer positiv holdning til religion?

I boken "Religion i dagens Norge" som utkommer på Universitetsforlaget i disse dager, analyseres data fra de siste tjue årene om befolkningens forhold til religion og dens sammenheng med andre fenomener som verdier, politikk, offentlighet og medier. Her tegnes ikke noe entydig bilde av en religionens oppblomstring i befolkningen. Bildet er langt mer sammensatt, med en jevn og tydelig nedgang i noen former for religion, kombinert med stabilitet eller en viss stigning i andre sider ved religion og folks religiøsitet.

Den form for religion som viser tydeligst nedgang er det en kan kalle tradisjonell, protestantisk kristendom. Færre deltar jevnlig ved gudstjenester, færre slutter opp om de klassiske trosdogmene som en sikker gudstro og tro på himmelen og helvete, og andelen medlemmer i Den norske kirke og protestantiske frikirker synker. Samtidig avviser stadig flere enhver form for gudstro og deltar aldri i gudstjenester. Slik sett er det altså større støtte for tesen om fortsatt sekularisering, enn for påstanden om en religiøs oppblomstring.

Men dette er ikke hele bildet. Like mange som før kaller seg religiøse, tror på en høyere makt og/eller praktiserer bønn av og til. Og et klart flertall mener at det er grunnleggende sannheter i flere religioner. Det er med andre ord først og fremst religion forstått i mer absolutte kategorier, med klare sannhetskrav og forventninger til høy aktivitet, som rammes av nedgang. Folk forholder seg i større grad utprøvende, mer åpent og mindre absoluttistisk til religion. En slik mer utprøvende og åpen tilnærming til religion kan også omfatte ritualer. Et konkret eksempel er lystenning som har økt kraftig i oppslutning. Dette er på én gang et etablert kirkelig ritual, men samtidig også noe folk i stor utstrekning gjør på egen hånd og tillegger en egen mening, uavhengig av kirkelige rammer og en kirkelig definisjon.

En slik mer utprøvende tilnærming til religion kommer i enda større grad til uttrykk i tendensen til en økning i alternativ religiøsitet. Flere enn før tror på reinkarnasjon og hevder å ha erfart en åndelig kraft. Det er også vokst frem en gruppe som kaller seg åndelige, men tar avstand fra religionsbegrepet. Gruppen av ideologisk orienterte ny-åndelige er bevisst på at de står for en religiøsitet som er annerledes enn den kirkene forkynner. Bevisstgjøringen blant de alternativreligiøse viser at kirken ikke uten videre kan høste gevinster av den nyvakte interessen for åndelige fenomener.

Det skjer altså ikke bare en sekulariseringsprosess, men også det religionsforskere kaller for sakralisering, en dynamisk utvikling av religionsformer mer løsrevet fra kirker og religiøse institusjoner.

Befolkningens forhold til religion er ikke bare et spørsmål om hvordan folk selv identifiserer seg med eller tar avstand fra religion, men også hvordan en forholder seg til andre menneskers religion og religiøsitet. Dette spørsmålet blir selvsagt særlig påtrengende i en situasjon av økende religiøst mangfold. En økende andel av befolkningen står enten utenfor ethvert tros- og livssynssamfunn, eller tilhører andre religiøse tradisjoner enn den norske, sekulær-protestantiske majoritetskulturen. Flertallet i befolkningen er generelt positiv til

religiøs mangfold, men støtten er langt mer entydig til at vi bør respektere alle religioner, enn til at alle religiøse grupper i Norge bør ha like rettigheter. Dette kan tyde på at det er lettere å akseptere et læremessig mangfold enn et sosialt mangfold av ulike grupper med ulike livsformer og religiøse praksiser.

Dette økende religiøse mangfoldet leder heller ikke til et entydig krav om å holde religion unna en felles offentlighet og begrense den til en privat sfære innen tette fellesskap. Likevel har folk klare forventninger til hvordan religion og religiøse ledere kan og bør delta i en felles offentlighet. Det er en økende skepsis, også blant religiøse, til at religiøse ledere forsøker å skaffe seg innflytelse gjennom å påvirke statlig og offentlig myndighetsutøvelse. Derimot er folk overveiende positivt innstilt til at de deltar i samfunnsdebatter. En annen måte å se dette på er at det anses mer problematisk jo tettere religionen kommer på statens myndighetsutøvelse, mens en er mer positiv til religionens bidrag og tilstedeværelse i sivilsamfunnet.

Religion og religiøs tilstedeværelse i offentligheten kan altså aksepteres og sågar støttes forutsatt at den har innstilt seg på prinsipper knyttet til sekularisme, nemlig at religion og religiøse ledere ikke kan gjøre krav på noen autoritet eller innflytelse i seg selv, men må vinne denne gjennom å overbevise i diskusjon med andre, likestilte aktører i sivilsamfunnet.

En skal likevel ikke forveksle denne betingede støtten til religionens aktive deltakelse i offentligheten med tro på religionens positive bidrag til samfunnsliv og fellesskap. Tvert imot mener et stort flertall – også blant religiøse selv – at religion leder til mer konflikt enn fred, og at religiøse ofte er intolerante overfor andre.

Bildet av befolkningens holdninger til religion ut fra nye religionsundersøkelser er med andre ord sammensatt. På den ene side fortsetter sekulariseringen i form av en klar nedgang i noen sider ved individuell religiøsitet, spesielt en tradisjonell og institusjonelt orientert protestantisk kristendom, men også i form av at religion og religiøsitet må innstille seg på viktige prinsipper hentet fra sekularismen for å aksepteres i offentligheten. Men på den annen side foregår det også en sakralisering, ved at mer prøvende og åpne religionsformer, til dels også mer eksplisitt alternativt religiøse, viser stabilitet eller til og med er i vekst.